

**ПЕЛАГОНСКИ
КУЛТУРНО - НАУЧНИ СРЕДБИ**

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

19

- НОВАЦИ, 2023 -

НОВАЦИ, 2024

**ПЕДАГОНСКИ
КУЛТУРНО-НАУЧНИ СРЕДБИ
НОВАЦИ**

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ 19
НОВАЦИ 2023**

НОВАЦИ, 2024

Издавач:

Пелагонски културно-научни средби – Новаци

За издавачот:

д-р Весна Калпаковска

Главен и одговорен уредник:

д-р Весна Калпаковска

Редакција

Трајан Митровски

Биљана Т. Димко

Ристе Котевски

Лектура:

Христијан Аџоски

Компјутерска обработка

д-р Весна Калпаковска

Новаци, 2024

Трудите се прифатени и одобрени од Советот на Пелагонски културно-научни средби:

Биљана Т. Димко

Трајан Митровски

Јован Ѓуровски

Ристе Котевски

Божин М. Андоновски

Проф. д-р Никола В. Димитров

Проф. д-р Ромина Кабранова

Антоанета Петровска

Никола В. Ристевски

**ПЕЛАГОНСКИ
КУЛТУРНО-НАУЧНИ СРЕДБИ
НОВАЦИ**

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

19

НОВАЦИ 2023

НОВАЦИ, 2024

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент
Охридски", Скопје

821.163.3.09(062)(082)

304.2(062)(082)

821.163.3(082)

ПЕЛАГОНСКИ културно-научни средби : зборник на
трудови : 19 : Новаци
2023 / [главен и одговорен уредник Весна Калпаковска]. -
Новаци :
Пелагонски културно-научни средби, 2024. - 194 стр. :
илустр. ; 25 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон одделни
трудови

ISBN 978-608-66686-6-2

а) Македонска книжевност -- Собири -- Зборници б)
Општествени и културни
прашања -- Собири -- Зборници

COBISS.MK-ID 64409093

СОДРЖИНА

Предговор кон Зборник на трудови бр. 19.....6

СВЕЧЕН ДЕЛ

Весна Калпаковска

Пригодна реч кон 23 Пелагонски културно-научни средби.....9

ДОБИТНИЦИ НА ПРИЗНАНИЈА

Весна Калпаковска

Проф. д-р Осман Кадриу – добитник на Повелбата за животно дело.....12

Биљана Т. Димко

Снежана Алексиќ Станојловиќ – добитник на наградата Златен клас за македонски вознес 15

Биљана Т. Димко

Филип Димкоски – добитник на признание „Панде Манојлов“.....16

ИСТОРИЈА, ГЕОГРАФИЈА, ЕТНОГРАФИЈА, СТОПАНСТВО

Душан Б. Симиќ, Охрид во делата на византиските историчари во 15 век.....20

Ристе Котевски, Сведоштва за војводата Тодор Цветков-Фурнацијата.....32

Никола Димитров - Виктор Калаузи, Атрактивни мотиви за планинарење во јужниот дел на Баба Планина.....46

Менце Солунчевски, Учеството на воени старешини и војници од Општина Новаци во војната на Р Македонија во 2001 г.....62

Горѓи Прчков, Од шепотот на тајните на старите занаетчи во Битола: Изработка на машки и женски чевли.....69

Гоце Талевски, Традиционалните млечни производи во Пелагонискиот Регион.....73

ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА, ПСИХОЛОГИЈА, ЕКОНОМИЈА, ОПШТЕСТВО

Марија Котевска, Емоционална интелигенција и нејзини импликации врз образованието и работните перформанси.....85

Симона Апостоловска, Амбивертни деца/лица.....91

Дијана Христовска-Магдалена Сајкова, Современа концепциска поставеност на педагошкото водство.....94

УМЕТНИЧКИ И КНИЖЕВНИ ЗАПИСИ

Ангита Ангелевска, Означуваното на ликот – семиолошки статус на ликот Калеш Анѓа.....105

Јованка Денкова, „Што ако не постоеше полна Месечина“ од Мила Кралева – роман разгледница за првата љубов.....	118
Петре Димовски, Филозофските погледи на Владимир Костов.....	127
Васил Тоциновски, Човечки судбини и страдања.....	134

ПРОЗНИ ЗАПИСИ

Божин Андоновски, Разделба.....	140
Бисера Ѓуровска, Господин Имитирион.....	154
Јован Ѓуровски, Збогум не ти реков.....	157

Ѓорѓи Лазаревски Рането срце.....	165
Ѓорѓи Прчков, Со Гургуро на гробишта.....	169

КОПРИНЕНИ НИШКИ ОД ДУШАТА (ПОЕЗИЈА)

Филип Димковски, Ке те разнежнам, Како тревата.....	187
In memoriam – Ѓорѓи Лазаревски.....	190

Никола В. Димитров¹
nikola.dimitrov@ugd.edu.mk
Виктор Калаузи²

АТРАКТИВНИ МОТИВИ ЗА ПЛАНИНАРЕЊЕ ВО ЈУЖНИОТ ДЕЛ НА БАБА ПЛАНИНА

Апстракт

Јужниот дел на Баба Планина располага со одлични услови за планинарење. Цел на трудот е претставување на повеќе атрактивни мотиви во јужниот дел на планината Баба со можност за активно планинарење. Дадени се податоци за едно глацијално планинско езеро, цирк, валов, врвови со одлични панорами, реки и извори богати со вода, две бари, локалитети за одмор, патеки за планинарење, планински велосипедизам и сл.

Клучни зборови: Брајчинска Река, Гавран, Поило, Каложана, Ржана, Цуце, Балтан.

ATTRACTIVE MOTIVES FOR HIKING IN THE SOUTHERN PART OF BABA MOUNTAIN

Nikola V. Dimitrov and Viktor Kalauzi

Abstract

The southern part of Baba Mountain has excellent conditions for hiking. The aim of the paper is to present several attractive motifs in the southern part of Baba Mountain with the possibility of active hiking. Information is provided on a glacial mountain lake, a cirque, a wave, peaks with excellent panoramas, rivers and springs rich in water, two ponds, recreation sites, hiking trails, mountain biking, etc.

Keywords: Brajcinska Reka, Gavran, Poilo, Kalozana, Rzana, Cuce, Baltan

¹ Д-р. Никола В. Димитров, редовен професор на Факултетот за туризам и бизнис логистика и Факултетот за природни и технички науки, студиска програма Географија, при Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип.

² Виктор Калаузи, ГЗУ Клиничка болница „Д-р Трифун Пановски“ – Битола. Економист, планинар високогорец и пасиониран фотограф на планините.

Вовед

Најјужните делови на Баба Планина, сега дел од Националниот парк „Пелистер“ влегуваат во пограничниот појас меѓу РС Македонија и Р Грција. До пред извесно време граничната зона беше забранет простор за посета и истражување. Поведени од нашите амбиции за истражување, планинарење и фотографирање, а мотивирани од помислата дека може да се движиме во оваа погранична зона, одлучивме да го посетиме наведениот простор. Така, од 2020 година, па наваму реализиравме повеќе посети на овој простор. Резултатите од нашите теренски истражувања се поткрепени со повеќе фотографии кои ги изнесуваме во делот што следи.

Резултати од истражувањето

Во најјужниот дел на Баба Планина издвојуваме две групи природни атрактивни мотиви за планинарење, и тоа:

- Геоморфолошки објекти
- Хидрографски објекти

1. Геоморфолошки објекти.

Во оваа група на атрактивни мотивски објекти за планинарење и посета ги издвојуваме: високите врвови со над 2 000 мнв, планинските страни со одлични панорами, камењари, планинските зарамнини, флувиглацијални тераси, валов на Брајчинска Река, еден цирк „Дупка“, разновиден моренски материјал и др.

Цирк „Дупка“.

Еден од најзначајните геоморфолошки објекти е циркот „Дупка“ или „Рупа“ (српски назив). Овој цирк е остаток од вирмска глацијација на Баба Планина со врвот Пелистер, и истовремено е најјужен цирк во Македонија. Циркот се наоѓа под гребенот Гавран (2 116 мнв) и во изворишниот дел на Брајчинска Река. Циркот има северисточна експозиција со широчина од околу 500 метри, а должина од околу 360 метри. Рамката на циркот се протега по гребенот Гавран со должина од над 3 км и во правец на протегање југ – југозапад од 2 060 до 2 100 мнв, а зарамнетото дно се наоѓа на 1 940 мнв. Од северната страна циркот има мала челна морена од неколку метри височина. На дното се наоѓа периодично езеро со вештачки ископан истек. Мал дел од моренскиот материјал се наоѓа околу циркот, а поголемиот дел е таложен по долината на Брајчинска Река (Dimitrov, 2023) (види: слики 1 – 4).

Слики 1 – 4: Циркот „Дупка“ сниман во разни временски период од разни страни

Брајчински валов и моренски материјал

Валов или ледничко корито е долина по која се движел поранешниот ледник, денес речна долина на Брајчинска Река. Валовот кој е непосредно до циркот започнува на 2 000 мнв и се спушта до околу 1 620 мнв. Имено, валовот започнува на околу 500 метри јужно од циркот „Дупка“ (види: слики 5 – 8).

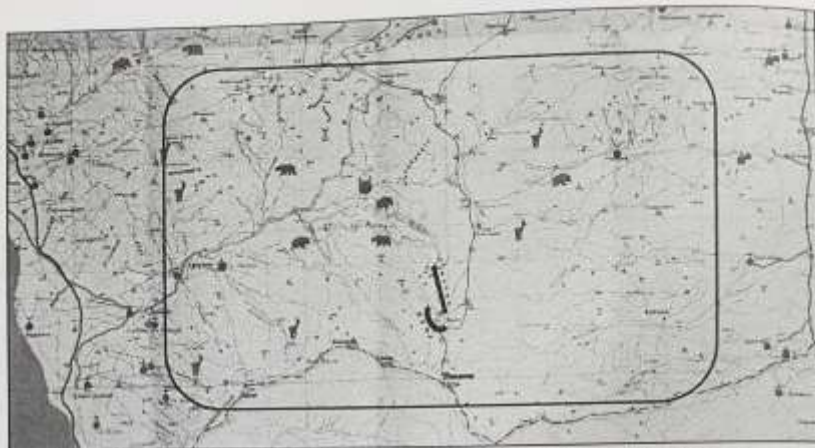
Валовот има правец на протегање југ – северозапад – север. Должината му изнесува над 2 км. Валовот е „школски пример“ на мала ледничка долина со попречен профил на латинските букви „V“ и „U“, со стрмни страни и со зарамнето дно. Широчина на валовот, во горниот дел изнесува 3 – 4 метри (најтесен), до над 50 метри (најширок) во долниот дел каде на неколку места се среќава напластен моренски материјал. Длабочина на валовската долина, во горниот дел е 4 метри, во средишниот дел над 10 метри, а во долниот дел не може да се утврди заради пошуменост. Моренскиот материјал во средниот и долниот дел од валовот на одредени места е напластен. Брајчинска Река во долниот дел на валовот има направено мали меандри, а во најдолниот дел на три места се среќаваат купишта од моренски материјал кој е покриени со вегетација (Dimitrov, 2023).

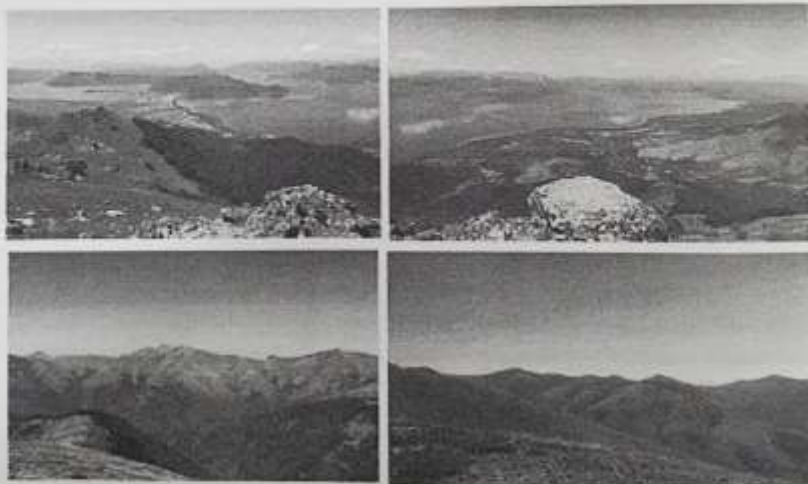
Слики 5 – 8: Валовот на Брајчинска Река, флувиоглацијални тераси и моренски наслаги снимани во разни временски периоди

Во пограничниот појас на Баба Планина и во атарот на село Брајчино има **над 20 врва** со височина од 2 000 и повеќе метри надморска височина (именувани, безимени и висински точки – коти). Станува збор за следните врвови: ‘Ржана (2 334), Цуце (2 120), Балтан (2 117), Стол (2 131), Шкомби и Рофес (2 196), Лош Камен (2 081), Гавран (2 116), Марушица (2 097), Громо (2 105), Баба (2 301), Голема Грива (2 228), Мала Грива (2 192), Муза (2 350), Големо Врвче (2 003) и уште осум безимени врва и висински точки (2 292), (2 217), (2 216), (2 150), (2 093), (2 080), (2 009) и (2 007). Сите овие врвови и висински точки или коти се доста атрактивни за планинарите и други посетители и тоа заради одличните панорами. Во блиска иднина, предлагаме на дел од нив да се изградат опремени видиковци.

Од овие врва се протегаат одлични панорами кон Преспанското Езеро (Големо Преспанско и Мало Преспанско), планината Галичица, северниот дел на планинскиот предел Баба со врвот Пелистер, се гледаат повеќе планини од Грција и Албанија, а од врвовите Муза, Баба, Лош Камен, Шкомби и Рофес (карпи и громови) и ‘Ржана, покрај кон Преспанската Котлина на запад се протега одлична панорама и кон Пелагониската Котлина на исток (види: слики 9 – 12); (види: карта 1).

Карта 1: Атрактивен простор за планинарење во јужниот дел на Баба Планина

Слици 9 – 12: Панорами од високите врвови во јужниот дел на Баба Планина

Други геоморфолошки природни атракции за посета од планинари и други се камењарите и високите карпи. Во пограничниот предел има неколку подолги **камењари** и тоа под врвот Цуце, Лош Камен, 'Ржана и други уште неколку пократки камењари. Карактеристични **високи карпи** за качување и алпинизам регистрираме на месноста „Црвени Стени“ под врвот Цуце, карпи на гребенот „Гавран“, карпи на гребенот „Порта“, карпи

на месноста „Голема Грива“, карни јужно од „Големо Врвче“ и на други места.

2. Хидрографски објекти

Во оваа група на природни атрактивни мотиви за планинарење и посета на истите се следните хидрографски објекти:

Брајчинска Река, повремено ледничко езеро „Гавран“, две бари „Балтански Бари“ 1 – „Поило“, Балтанска Бара 2, чешми, извори и помали реки.

Брајчинска Река

Низ селото Брајчино тече бистра и богата со вода Брајчинска Река со должина од 20 км и сливно подрачје од 71,7 км². Познати притоки на оваа река се: ‘Ржанска (долга 7 км), Балтан (5 км), Брезница (5 км) и други помали реки. Во сите речни корита, брзата вода формирала слапови и каскади. Во Брајчинска Река живее познатиот ендемски вид на проточна пастрмка „брајчинска пастрмка“ која живее во слатките води на оваа и на ‘Ржанска Река. На Брајчинска Река се изградени два рибника, во кои се одгледува поточна пастрмка. Реката има богат воден потенцијал и затоа се изградени две „мали хидроцентрали“ со вкупна моќ од 2 MWh (Петрушевски & Маркоски, 2014). Во горниот тек на Брајчинска Река се среќаваат флувиоглацијални тераси, еден валов, моренски материјал наталожен на неколку места и еден цирк.

Во атарот на Брајчино има голем број извори и чешми (Шарена чешма, Ајдучка чешма, ‘Ржанска чешма и др.).

Планинско периодично глацијално-ледничко езеро „Гавран“

Според Василевски, вкупно во НП Пелистер се забележани и проучени 11 планински езера, од кои 4 се постојани, 3 се периодични, 3 се поврмени, и едно кое повеќе не постои (Василевски, 2007).

Прво споменување на повремено езеро во најјужните делови на Паркот, но без конкретни мерења, се изнесени од страна на Димитров, В. Н.: *„...во групата на поврмени езера се четири кои имаат вода само за време на топењето на снегот во пролетните месеци... четвртото повремено езеро се наоѓа под гребенот Гавран. Езерото Гавран (1 960 мнв) се наоѓа во една мала циркна впадината која повремено е исполнета со вода“* (Димитров, 2008).

Пограничниот јужен појас на Баба Планина долг период беше забранет за посета и постојано надгледуван од погранична полиција. Од пред неколку години се создаде можност да се истражува овој пограничен простор меѓу РС Македонија и Р Грција.

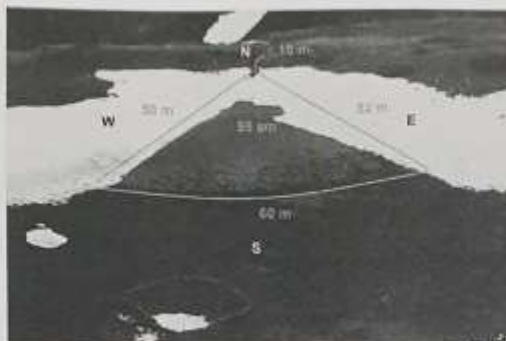
Прво теренско истражување на најјужниот цирк во Македонија – на Баба Планина го прави Милевски, И.: *... На дното на циркот има мала локва со периодичен карактер, а истата во текот на пролетните месеци (при топење на снегот) достигнува длабочина до 20 – 30 см...* (Милевски, 2019).

Во текот на 2020, 2021, 2022 и 2023 година во различни годишни периоди (пролет, лето и есен) подетално го истраживме целиот простор (циркот, валовот, езерото и другите релјефни форми).

Езерото кое периодично постои во циркот „Дупка“ има триаголна формата која наликува на гавранов клун, па од тука периодичното езеро го именуваме „Гавран“. До езерото може да се пристапи од неколку страни, но најдобар и најбрз е пристапот од село Брајчино (пет часа одење) по шумски пат до месноста „Калојзана“, а оттаму по други шумски патеки и на крајот по тревен појас до крајната цел, циркното езеро (Димитров & Калаузи, 2022).

Езерото е оградено со моренски бедем, со најмала височина на северната страна од околу два метра, а источната странична морена има височина од околу четири метри и која постепено се спушта кон циркната вдлабнатина. Додека пак, западната странична морена е значително повисока и е дел од гребенот кој постепено се спушта кон циркната дупка. Во предниот, северен најнизок моренски бедем за време на Првата светска војна е прокопан канал за истек на водата. Езерото е периодично бидејќи се јавува во краток период од неколку месеци (мај – август) и тоа секоја година. Времетраењето на постоење на езерото зависи од количеството на снег во циркот. Доколку се затрупа каналскиот истек, тогаш езерото ќе биде постојано и поголемо со длабочина од околу еден метар (Dimitrov, 2023).

Од мерењата ги регистриравме следните вредности: западната страна има должина од 50 метри, источната од 52 метри, а јужната страна е долга 60 метри (со лаковиден изглед) (види: слика 13.) На северната страна се наоѓа вештачки ископан канал во должина од 10 м., и од кој езерската вода истекува. Обемот на езерото изнесува 162 м. Во езерото доминира водената површина, со максимална длабочина од 55 см. Температурата на воздухот во 16 часот е 18° С, а на водата 12° С (мерењата се направени на 24.5.2022 г.).

Слика 13: Димензии на периодичното ледничко езеро Гавран

Бојата на водата во езерото е променлива и истата зависи од повеќе фактори. Бојата варира од темносина, преку зелена до кафена, и зависи од временската состојба (ведро, облачно), рефлексија на околниот простор (снег, вегетација), од длабочината (кога е подлабоко, бојата е посветла, а кога е поплатко, бојата е потемна), концентрација и присуство на барска вегетација (вегетацијата на водата ѝ дава темна боја). Наведените особини од година во година можат значително да отстапуваат, бидејќи се во тесна зависност од височината на снежната покривка, врнежите, видот и густината на вегетација (Димитров & Калаузи, 2022) (Види: слики 14 – 17).

Слики 14 – 17: Периодично ледничко езеро Гавран снимано во разни периоди

Балтански Бари

Во летните месеци на 2022 и 2023 година при нашето теренско истражување на самата гранична линија со Р Грција, помеѓу врвовите Балтан (2 117) и Цуце (2 120), на 1 950 мнв регистриравме две бари со малку вода. Ги именуваме како „Балтански Бари 1 и 2“.

Првата, Балтанска Бара е поголема и наликува на мало периодично езеро и ја именуваме „Поило“, бидејќи водата е поило – ја пијат коњи и друг дивеч. Барата има изглед на „круша“ со правец на протегање, исток – поширокиот дел и запад – тесниот дел. Во периодот на „посета“ малата бара беше во должина од 17,5 метри (цениме дека максималната должина достигнува до 19 метри), широчина 6,5 метри (максимална широчина до 8 метри), длабочина на водата околу 20 см (максимум до 30 см), обем од 38 метри (максимум 46 метри). Барата egzистира секоја година и тоа повеќе месеци и заради тоа ја ставаме во групата на мали периодични езера (види: слика 18 – 21).

Слики 18 – 21: Мало периодично езеро Поило, 1950 мнв

Покрај оваа „периодично езеро“ истраживме и уште едена мала бара во форма на круг. Оваа бара, „Балтанска Бара 2“ во јуни 2023 година ги имаше следните димензии: 2 x 2 метри и длабочина од 30 см (види: слика 22 и 23).

Слики 22 – 23: Балтанска Бара 2

3. Други природни атракциони и места за одмор и рекреација

Климатските услови во овој простор имаат карактеристики на планинска клима со студени и снежни зими.

Хидрографски овој простор им припаѓа на две сливни подрачја: јадранско и егејско. Главни реки, на јадранското сливно подрачје се Брајчинска, Ржанска, Балтанска и други, кои се вливаат во Преспанското Езеро. Во егејското сливно подрачје, поважни реки се: Драгошка, Кишавска, Граешка, Острецка и други помали кои се вливаат во Црна Река, во котлината Пелагонија.

Во просторот на истражување има повеќе извори и чешми: Шарена чешма, Ајдучка чешма, Ржанска чешма и други од преспанска страна, а од пелагониска страна се: Горчева чешма, Бурина чешма, Влашка чешма и др. Теренот е богат со стара и висока дабова шума, чам, бор, молика и со планински лековите билки, папрат, планински тревы и планински чај.

Во Брајчинска и Ржанска Река живее речна пастрмка и речен рак. Биолошкиот диверзитет на овој простор е значаен и тоа поради присуство на ендемични видови од растителниот свет, некои со меѓународно значење (молика, густа букова, дабова, ореова шума, елки, папрат итн.). Животинскиот свет е исто така разновиден и се одликува со специфична фауна (дива свиња, мечка, волк, лисица, зајак, елен, срна, дива мачка, рис, дивы коњи, повеќе видови птици, речна пастрмка и др.).

Во пределот од над село Брајчино има многу шумски патеки кои се користат за планинарење, планински велосипедизам и сл. Во тој простор има и неколку **места за одмор**. Најпознато место за одмор е „Калојзана“, богато со дабова шума, чам, бор, молика и др. Тука се наоѓа Шумска кука. Оваа кука, за жал, пред десетина години со паѓање на високо дрво е оштетена, и до денес не е реновирана и оставена е да се распаѓа. Целиот простор на Калојзана има одлични природни услови и доколку се уредни и изгради планинарски дом, ќе биде посакувано место за одмор и рекреација.

По течението на Ржанска Река на локација „Мост 1“ и „Мост 2“ поставени се клупи и маси за одмор. На истиот потег има една шумска куќа, која подолго време е напуштена. На Брајчинска и Ржанска Река живее речна пастрмка и речен рак. Целиот шумски и тревен предел е дом на разновиден дивеч со услови за лов и риболов (види: слики 24 – 26).

Слики 24 – 26: Брајчинска Река, пагокази и шумска куќа во месност Калојзана

Конфигурацијата на теренот дава одлични можности за спорт: скијање, планинарење, алпинизам, планински велосипедизам, параглајдерство и други форми на спортеки активности и рекреација. Погодни предели за скијање се просторите со поголема височина од 1 800 метри. Добри локации се на потегот: Марушица – Грмо; потоа Муза – Баба; Балтан – Гура; планински превој Резина – Гавран и други локации, сите со височини од околу 2 000 мнв.

Места со одлични панорами се локациите на поранешните караули денес разурнати. Дел од нив можат да се обноват во места за одмор, а караулата 'Ржана (1 960 мнв, со чешма и извори на 'Ржанска Река) може да се обнови во планинарски дом. Од оваа караула води патека и за нешто повеќе од еден час качување сте на врвот 'Ржана (2 334 метри), од кој се протега прекрасна четиристрана панорама.

Исто така, одлични места за одмор и рекреација се просторите околу верските објекти, односно манастирот „Св. Петка“ (Брајчински манастир) и црквите „Св. Арангел“, „Св. Богородица“ и „Св. Илија“, сите во околината на село Брајчино.

Јужниот дел на Баба Планина, односно целиот атар на Брајчино го предлагаме како зона за планинарење, планински велосипедизам и параглајдерство. Додека пак, спротивната страна кон атарите на селата Драгош, Кишава и Острец кон Пелагонија, и покрај природните услови за планинарење, слабо се посетувани од планинари и други посетители.

Во зоната на Брајчино, за планинарење и пешачење предлагаме десетина патеки и речиси исто толку патеки за планински велосипедизам и неколку локации за полетување со параглајдер. Десетината патеки се обележани со планинска маркација (види: табела 1).

Во атарот на Брајчино има повеќе шумски патишта по кои може да се вози со планински велосипед, и тоа во шумската зона на пределот 'Ржана, Гавран, Калозана, по текот на Брајчинска Река, 'Ржанска Река, реката Балтан и др., како и патеки од Брајчино до околните цркви: „Св. Атанас“ (0,5 км), „Св. Петка“ (0,7 км), „Св. Архангел“ (1,8 км), „Св. Илија“ (1,8 км) и „Св. Богородица“ (2 км) и кон други правци.

За полетување со параглајдер ги предлагаме следните локации: Марушица (2 080 м), Стол (2 131 м), Големо Врвче (2 003 мнв), сите со полетување кон Преспанската Котлина, а слетување во Брајчино, Љубојно, Долно Дупени, камп-населба Крани, летувалиште Сливница, летувалиште Претор и други места на брегот на Преспанското Езеро.

Сите наведени мотиви и активности за планинска и друга рекреација ќе бидат реалност и за странските посетители од Република Грција, доколку поскоро се изгради граничниот премин „Маркова Нога“ на Преспанското Езеро, меѓу РС Македонија и Р Грција.

Табела 1: Маркирани планинарски патеки и патеки за планински велосипедизам

Планинарски маркирани патеки	Маркирани патеки за планински велосипедизам
Село Брајчино – Брајчинска Река – 'Ржанска Река – шумска куќа Калозана (8 км)	Село Брајчино – шумска куќа Калозана (8 км)

Село Брајчино – Брајчинска Река – ‘Ржанска Река – шумска куќа Калозјана – Брајчинска Река – планинско езеро Гавран (14 км)	Село Брајчино – Голема Грива – Орлови Бари – Големо Езеро (15 км)
Село Брајчино, 1 000 мнв – Брајчинска Река – ‘Ржанска Река – шумска куќа Калозјана – Брајчинска Река – планинско езеро Гавран – врв ‘Ржана 2 334 мнв (18 км)	
Село Брајчино, 1 000 мнв – Брајчинска Река – ‘Ржанска Река – планински предел ‘Ржана – ‘Ржанска Река – разурната караула ‘Ржана (12 км)	
Село Брајчино, 1 000 мнв – Брајчинска Река – ‘Ржанска Река – планински предел ‘Ржана – ‘Ржанска Река – разурната караула ‘Ржана – врв ‘Ржана, 2 334 мнв (16 км)	
Село Брајчино – манастир „Св. Петка“ – врв Цуце, 2 120 м (5 км)	
Село Брајчино – манастир „Св. Петка“ – врв Балтан, 2 117 м (7 км)	
Село Брајчино – манастир „Св. Петка“ – врв Стол, 2 131 м (9 км)	
Село Брајчино – Голема Грива – Орлови Бари – Големо Езеро (14 км)	
Село Љубојно 910 мнв – манастир „Св. Петар и Павле“ – врв Цуце (7 км), а од таму преку разурнатата караула Цуце – врв Балтан (11 км) – разурната караула Балтан – врв Стол, 2 131 мнв (12 км) – разурната караула ‘Ржана (14 км) – врв ‘Ржана, 2 334 мнв (18 км)	
Село Долно Дупени, 900 мнв – црква „Св. Богородица“ – разурната караула Пелистер – врв Цуце, 2 120 мнв (7 км), а од таму преку разурнатата караула Цуце – врв Балтан, 2 117 мнв (11 км) – напуштена караула Балтан – врв Стол, 2 131 мнв (12 км) – разурната караула ‘Ржана (14 км) – врв ‘Ржана, 2 334 мнв (18 км).	

Заклучок со предлог

Сите податоци одат во прилог дека јужниот дел на Баба Планина има одлични природни услови за планинарење. За планинарите и другите авантуристи, привлечни за посета се: геолошките, геоморфолошките, хидрографските и биогеографските природни ресурси. Посебно атрактивни се над 20 високи врвови од над 2 000 мнв, потоа планинските периодични езера „Гавран“ и „Поило“, изворите, чешмите, реките Брајчинска, ‘Ржанска, камењарите, флувиоглацијалните долини, разновидниот биодиверзитет итн.

Во споменатиот планински дел нема планинарски дом, што е голем недостаток за развој на планинарството, а со тоа и на планинскиот туризам.

За подобро и поорганизирано планинарење, препорачуваме Општина Ресен што поскоро да иницира формирање на локално планинарско спортско друштво. Бидејќи општината има одлични природни услови за планинарење и бидејќи на нејзина територија има три планини: на исток Баба Планина (2 601 м), на север, Бигла (1 935 м) и на запад, Галичица (2 134 м), а нема планинарски дом.

Затоа, за развој на планинарството и планинскиот туризам, препорачуваме Општина Ресен во соработка со ЈП „Македонски шуми“ и Националните паркови „Пелистер“ (1948 г.) и „Галичица“ (1958 г.) да изгради планинарски домови на Баба Планина, Галичица и Бигла. Во меѓувреме, Федерацијата на планинарски спортови на Македонија (ФПСМ) на членовите на новото планинарско друштво што општината треба да иницира да биде формирано, да организира обука за планинарење, за обележување на патеки и за локални планински водичи.

ATTRACTIVE MOTIVES FOR HIKING IN THE SOUTHERN PART OF BABA MOUNTAIN

Nikola V. Dimitrov and Viktor Kalauzi

Conclusion with suggestion

All data points to the fact that the southern part of Baba Mountain has excellent natural conditions for hiking. For mountaineers and other adventurers, attractive to visit are: geological, geomorphological, hydrographic and biogeographic natural resources. Especially attractive are more than 20 high peaks of over 2000 m above sea level, then the periodic mountain lakes "Gavran" and "Poilo", the springs, fountains, the Brajcinska, Rzanska rivers, the stone mountains, the fluviglacial valleys, the diverse biodiversity, etc.

There is no mountain lodge in the mentioned mountain area, which is a big drawback for the development of mountaineering, and thus mountain tourism. For better and more organized mountaineering, we recommend the municipality of Resen to initiate the formation of a local mountaineering sports association as soon as possible. Because the municipality has excellent natural conditions for mountaineering because there are three mountains on its territory: in the east Baba Planina (2601 m), in the north, Bigla (1935 m) and in the west, Galichica (2134 m), and there is no mountain lodge.

Therefore, for the development of mountaineering and mountain tourism, we recommend that the Municipality of Resen in cooperation with PE "Macedonian Forests" and the National Parks "Pelister" (1948) and "Galichitsa" (1958) should build mountain lodges on Baba Planina, Galichitsa and Bigla. In the meantime, the Federation of Mountaineering Sports of Macedonia (FPSM), for the members of the new mountaineering society that the municipality should

initiate to be formed, to organize training for mountaineering, for trail marking and for local mountain guides.

Литература и други извори

1. Топографска карта Битола (781) и Лерин (831) со размер 1:100.000 ВГИ Београд, 1987 година.
2. Топографска карта Лерин 1, размер 1:50.000. Војногеографски институт Београд, 1971 година.
3. Василески Драган (2006): Пелистерски езера, монографија, Скопје.
4. Димитров В. Н. (2008): Природно-географски одлики, Национален парк „Пелистер“ – монографија, 80 години, Јавна установа национален парк „Пелистер“, Битола.
5. Мислевски, Ивица (2019): Циркот Рупа, најјужниот ширк во Македонија. ИГЕОГРАФИЈА, Чудесна Македонија, 26.10.2019 година.
<https://www.igeografija.mk/Portal/?p=10011>, преземено 10.8.2022 г.
6. Димитров, В. Никола, Калаузи, Виктор (2022), Периодично-ледничко езеро „Гавран“ Пелистер – Баба Планина, географски разгледи, број 54–55, Македонско географско друштво – Скопје.
7. Димитров, В. Никола (2021): Планински туризам, УГД – Штип.
8. Динчев Евгенија, Атанасов Петар (2001): Високите планини во Република Македонија, планинарски водич, Мултиграф, Скопје, 2001 г.
9. Марковски Благоја, Димитров В. Никола (2005, 2013): Планинско-туристичка карта, Баба Планина со Пелистер, Планинарско-туристичка карта, размер 1:50.000, Геомап, Скопје.
10. Зборник на трудови (2002). Научна мисла IV, Материјали од научниот собир „Пелистер и можности за развој на туризмот и еколошката заштита во потпелистерските села“, 24.11.2001, ДНУБ, Битола.
11. Група автори. Монографија со спомен албум за село Герман, Преспанско, Скопје, 1979 г.
12. Крајчевски Мичо Ј. Митре (1998): Неуништливи корени – Преспа во минатото и сегашноста, Скопје.
13. Димитров В. Никола (2022): Планинарски спортеки клуб „Ѓорѓи Наумов“ – Битола, Битола.
14. Димитров В. Никола, Калаузи Виктор (1992): Уште нешто за трагите од фосилниот глацијален релјеф на Пелистер, Зборник на трудови 10–11, Завод за заштита на спомениците на културата, природните реткости, музеј и галерија – Битола.
15. Јовановски Владо (2005), Населбите во Преспа, Скопје.
16. Илија Петрушевски, Благоја Маркоски (2014), Реките во Република Македонија, Скопје.
17. Зборник на Националниот парк „Пелистер“, 1959 г.
18. Зборник на симпозиумот за моликата 2 – 6.IX.1969, Битола, 1970 г.
19. Пелистер 50 години Национален парк „Пелистер“, 1998 г. Битола (1–48)
20. Пелистер – стручна монографија, 60 години НП „Пелистер“, 2008 г.
21. 70 години Национален парк „Пелистер“, Битола, 2018 г.
22. Просторен план за подрачјето на Националниот парк „Пелистер“, Скопје, 1986 година.
23. План за управување со Национален парк „Пелистер“, додаток, Скопје – Битола, 2006 г.
24. Просторен план на Национален парк „Пелистер“ 2016 – 2030, нацрт-план – Скопје-2017 г.

25. Dimitrov, Nikola and Koteski, Cane and Jakovlev, Zlatko and Angelkova, Tanja and Metodijeski, Dejan and Josheski, Dushko (2016) *Valorization of the Pelister National Park (Macedonia) for hiking, sport, education and recreational tourism*. International Scientific Journal Turizam (ISJT), 20 (3), pp. 141–152. ISSN 1450–6661 / 1821–1127 (Online)
26. Dimitrov, Nikola (2023) *Нови природни мотиви за туристичко-културна рекреација во јужниот дел на националниот парк „Пелистер“*. In: Шеста меѓународна научна конференција, 19 May 2023, Stip, North Macedonia. 142–169
27. Теренско истражување во 2020, 2021, 2022 и 2023 година

Интернет веб-страници:

- <https://katastar.gov.mk/OSSP/> преземено 25.7.2023.
- <https://mk.wikipedia.org/wiki/Брајчино> преземено 28.6.2023 г.
- <https://ossp.katastar.gov.mk/OSSP/> преземено 10.6.2023 г.,
- <https://www.fpsm.org.mk> преземено 28.8.2023 г.,
- <https://planinarskipateki.mk> преземено 3.9.2023 г.,
- <https://makpetrol.com.mk/planinari/ТопоMaps.asp> преземено 8.9.2023 г.

Издавач
Педагошки културно-научни средби – Новаци

За издавачот
д-р Весна Калпаковска

Педагошки културно-научни средби
Зборник на трудови

Новаци 2023

Компјутерска подготовка
д-р Весна Калпаковска

Техничко уредување
д-р Весна Калпаковска

Фотографија на корица
Црква Св. Великомаченик Димитрија, с. Врањевци

Автор на фотографија
Божин Андоновски

Печати
Графо Пром - Битола

Тираж
100 примероци

ISBN 978-608-66686-6-2